

1978

1

Celldörren öppnades och med svårighet reste jag mig upp. Vakterna satte en bindel för mina ögon och ledde mig uppför flera trappor och sedan genom olika korridorer.

Så tog vakterna bort ögonbindeln och en av dem skrek på arabiska:

”Försvinn!”

Den andre knuffade mig och sa: ”Iväg med dig!”

Jag kunde först inte förstå vad de verkligen menade, jag trodde att de bara lekte med mig. Därför gick jag långsamt därifrån och hela tiden vände jag mig om.

Utanför byggnaden lyfte jag blicken mot himlen. Det var en underbar molnfri dag, en varm dag. Vintern hade börjat dra sig mot vår.

På vägen hem stannade jag då och då till. Kroppen värkte och mina blåmärken gnistrade av smärta. Ögonen var blodröda av sömnbrist och utmattning. Jag tog varje steg knappt medveten om var nästa skulle hamna. Här och var möttes jag av medlidande blickar.

Någonstans inom mig kände jag ändå befrielse och lättnad. Jag var tämligen oskadd. Det kunde ha varit värre. Och det var vad jag var glad för.

När jag kom in genom dörren satt mor på *barmalen** och läste sina böner. Hon reste sig hastigt upp och hennes förtvivlade ögon vaknade till liv. De sa så mycket att jag helst ville vända mig bort.

Hon var blek av ängslan. Som alltid kände hon en djup fruktan. Hon var alltid rädd. Rädd för att dö! Rädd för att leva! Rädd för att det skulle hända hennes barn något!

Jag sjönk ner på en stol, tog en cigarett och tog god tid på mig att tända den. Mor hämtade bandage och började rengöra mina sår. Allt var som en mardröm. Jag var hemma, men önskade att jag var någon annan, någon som hade vingar och kunde flyga bort. Vilket annan plats som helst vore bättre.

Cigaretten slocknade i askfatet utan att jag tagit mer än ett par bloss.

Telefonen ringde men jag hade ingen ork att resa mig upp och svara. Det var lätt att gissa vem som ringde just vid den här tiden, utan tvivel var det min assistent som undrade varför jag inte kommit.

Det gick fram flera signaler innan mor svarade. Hennes ansikte blev först uttryckslost, sedan såg hon förtvivlad ut.

”Det är någon som talar arabiska”, sa hon med låg röst och ett spänt drag runt munnen.

Det lät allvarligt – vad ville de? Jag reste mig långsamt upp med smärta i hela kroppen.

”Kadir”, sa jag.

”Ja, hallå, det här är Säkerhetschefen.”

”Vad kan jag stå till tjänst med?”

”Sluta med struntpratet!” skrek han med grov röst. ”Jag ska tala klarspråk! Du är inte något undantag. Förr eller senare måste alla ansluta sig till oss – om du är rädd om ditt liv.”

”Vi behöver en ansedd advokat”, fortsatte han med lite vänligare stämma. ”Tänk på saken. Din framtid ligger i våra händer. Om jag vore du skulle jag skriva under utan att blinka.”

”Jag har bestämt mig”, svarade jag med lugn, men låg röst. ”Jag ska aldrig mer blanda mig i politik.”

”Den som inte är med oss, är emot oss”, skrek han, ”så enkelt är det! Du är vår motståndare, en av fienden. Du ska veta en sak; ett enda felsteg och det är ute med dig. Motstånd är en förbjuden frukt, tar

du en enda tugga, säger du adjö till livet. Det ser ut som om du inte vet ditt eget bästa. Gör inte så att jag tappar tålamodet. Tvinga mig inte till mer våld!”

När jag inte svarade, skrek han:

”Du kan vara säker på att jag inte lämnar dig i fred. Jag kommer tillbaka!” Sedan kastade han på luren.

Jag blev kvar en stund vid telefonen, stirrade ilsket på den och sjönk sedan ner på min stol. Jag var utmattad och trött och hade ont i kroppen.

Mor såg på mig med lidande ögon:

”Kom min son, frukosten är färdig.”

Jag satte mig vid köksbordet. Mor betraktade mig en lång stund tvärs över bordet. Hennes goda äggröra, med lök och köttfärs hade en vanlig morgon varit en delikatess för mig, men nu kunde jag knappt röra den. Jag hade förlorat all aptit.

Det kändes som om mitt liv var på väg mot sitt slut. Vad var det för mening med att fortsätta leva? Det fanns ju bara en väg ut, ett sätt att rädda sitt eget skinn; att gå med fascisterna, och det alternativet var för mig lika omöjligt som att vrida tiden tillbaka. Jag var redo att skriva under min dödsdom, men inte att ansluta mig till fascisterna. Fascisterna dödade min far, de stal min barndom ifrån mig. Där gick min gräns mellan liv och död.

Jag låg i konflikt med Gud. Min mor brukade säga att jag hade haft änglavakt och borde tacka Gud för att Han så många gånger räddat mitt liv. Själv tvivlade jag på Gud och Hans godhet. Jag stod inte i någon tacksamhetsskuld till Honom! Vad hade jag att tacka för? Ett dystert liv av förnedring och förödmjukelser? Sekunderna, minuterna, timmarna var exakta kopior av varandra, kopior av meningslöshet. Jag kunde aldrig känna mig trygg eller lycklig.

Nu måste jag ta en dag i sänder. Mitt liv blev alltmer osäkert. Säkerhetschefen inte hade ringt mer eller kallat mig till förhör, men jag kände till deras metoder. De lekte som katten med råttan. Jag visste att de aldrig skulle lämna mig i fred och känslan av vanmakt tog över. Varje gång telefonen ringde eller någon oväntat knackade på dörren, ryckte det till i mig och hjärtat började klappa hårt i bröstet. Det gick inte att komma ifrån rädslan eller göra något åt den, den låg som en ständig klump inom mig. Det var en hederssak för säkerhetschefen att besegra mig, och det var en hederssak för mig att kämpa emot.

Mitt problem med fascisterna hade djupa rötter. Det var de som gjorde mig och mina tre syskon faderlösa.

Jag mindes när jag såg pappret med den maskinskrivna texten och hur jag började gråta.

”Pappa är mördad! Han är begravd på hemlig ort!”

Jag sprang genom staden utan att se eller höra. Jag hade tappat kontakten med världen.

Sedan den dagen bestämde jag mig för att hämnas. Jag följde hans spår och jag blev en blind anhängare till partisanerna. Då var jag bara femton år gammal!

Några år senare blev jag gripen i Bagdad, där jag studerade juridik på andra terminen. Jag hade tur den gången eftersom Saddam 1970 gav autonomi till kurderna och jag blev frigiven.

Under fredstiden förändrades jag. Jag blev som en annan människa och fick ett annat perspektiv på livet. Jag hade medvind och var inte längre den tillbakadragne pojke som ständigt ville vara för sig själv och nästan be om ursäkt för att han fanns.

Med tiden steg min position och jag blev ordförande i Studenternas riksförbund. Jag höll tal på olika ställen, och var kurdernas mest aktiva student i Bagdad. Jag var alltid omgiven av andra studenter och blev populär bland dem och bland partimedlemmarna. Jag var ofta bjuden på fester, och syntes på barer och nattklubbar.

Jag hade vant mig med det trevliga, bekväma livet i Bagdad, men det tog snabbt slut när Saddam drog sig ur fredsavtalet med kurder-na och kriget bröt ut igen 1974. Halabja bombades sönder av irakiska stridplan. I den bombningen miste överste Ahmad, min barndomsvän, hela sin familj.

Jag, kusin Raza och Ahmad hade växt upp i samma kvarter och vi var nära kamrater, nästan som bröder.

Raza kom att leva för Shirin, sin kärleks skull, men han stupade i kriget.

Ahmad levde för att hämnas sin familj!

Och jag själv visste inte riktigt vad jag levde för. Jag tvivlade på allt och kunde inte vakta min tunga. Jag kom därför på kant med ledarna och de kastade mig i fängelse.

Den gången räddades jag av minnet av min far. Utan det skulle de ha avrättat mig som en förrädare. Några månader senare, i mars 1975, kapitulerade de kurdiska ledarna. Jag blev frigiven, men kände mig lurad och kränkt. Dessutom kände jag mig medskyldig. Mina händer var lika blodiga som andras!

Den dagen bestämde jag mig för att aldrig mer blanda mig i politik.

Så småningom fortsatte jag med min avbrutna juridikutbildning och samma år tog jag juridikexamen. Jag startade en egen advokatfirma och sysslade med tvistmål och brottsmål. Samtidigt var jag inte nöjd eller glad över det som jag höll på med. Jag kände mig smutsig – vad behövde man en sådan som jag till, i ett land där man inte respekterade människan och ännu mindre lagar och paragrafer?

Alla mina syskon gifte sig. Min äldre bror Sirwan var den förste att bilda familj och han hade nu fyra barn. Lillebror hade två barn och lillasyster, Narmin, var gift och gravid med sitt första.

Nu hade det gått tre år sedan jag fått amnesti. Det enda som jag önskade mig var att fascisterna lämnade mig i fred, men en sådan önskan var omöjlig i mitt land. Speciellt när det kurdiska partisankriget startat igen.

2

En vecka senare – en grå torsdagseftermiddag då det regnade som om det var hål i himlen – skyndade jag mig hem efter jobbet. Så fort jag steg in slängde jag min jacka över en stol och lade mig på vår rödblommiga soffa. Soffan som min mor tröttnat på, men som jag tyckte var så skön att sova på. Det dröjde inte länge förrän jag somnade, men alltför snart väcktes jag av mor.

”Zhian fyller år idag.”

Med svårighet reste jag mig upp. Ett ögonblick tycktes huset snurra och jag kände en obehärskad ilska.

”Kunde du inte vänta och låta mig sova lite till”, skrek jag. ”Nej, det kunde du tydligen inte”, fortsatte jag. ”Himlen skulle visst ha rasat ner och världen skulle ha gått under. Hela natten har jag varit mer eller mindre vaken, flera gånger har jag gått upp och nu när jag äntligen sover väcker du mig.”

Min tappra mor som levt ensam så stor del av livet och på alla sätt offrat sig för sina barn, hade den sista tiden blivit min syndabock. Min ilska och irritation gick lätt över på henne.

”Vad är det med dig, min son?” sa hon och ansträngde sig för att göra rösten så mjuk som möjligt. ”Lugna ner dig, för Guds skull. Jag känner inte igen dig. Du blir så lätt arg nu för tiden.”

Jag skällde en stund som en ilsken hund, men mor var tyst och svarade inte på mitt tal. Hon var skicklig på att hantera mig i sådana lägen, en mästare på att ta hand om mina plötsliga humörsvängningar.

En kort stund senare, när allt lugnat ner sig och jag åter blivit from som ett lamm, sa hon med lugn röst:

”Varför blir du så arg, min son, har det hänt något förfärligt?” Hennes röst var som en svag viskning. ”Vad är det som tynger dig, du blir irriterad för nästan ingenting? Berätta för mig, jag är din mor, jag lyssnar.”

”Förlåt mig, mor”, sa jag och kysste hennes händer.

Det var inte längre möjligt att somna om. Jag gick till badrummet och tvättade ansiktet med kallt vatten. Väggeklockan visade halvsex.

Jag gick till klädaffären, som bara låg fem minuter hemifrån. Regnet hade upphört. Jag undrade vad jag skulle köpa för present.

Så kastade jag en blick över gatan och blev plötsligt illamående. Två säkerhetsmän stod där tillsammans med en Halabjabo. Säkerhetsmännen hade på sig svarta kostymer, de var välvårdade, den ene var kort och den andre lång och mager. De stod mitt på gatan och den korte, som var kraftigt byggd och hade bred haka, talade med en kurd som tillhörde fascisterna. Jag blev alldeles torr i munnen när männen kastade sina blickar mot mitt håll.

I samma ögonblick stannade en militärbil med skrikande bromsar bakom dem. Säkerhetschefen hoppade ut ur bilen, han stirrade åt mitt håll, men svängde sedan in mot restaurangen bredvid. Jag stod som förstenad och trodde att de skulle hämta mig.

Shirin var änka sedan fyra år tillbaka. Hon var vacker, väldigt vacker. Egentligen såg hon en aning äldre ut än vad hon var, men mina ögon kunde inte fästa sig vid sådana små skillnader.

Jag blev kär i henne utan att jag förstod det själv, i alla fall till en början. Jag försökte hjälpa henne, trösta henne i hennes sorg. Att se henne lida kunde få mitt hjärta att brista. En sådant vackert ansikte, sådana underbara ögon. Dessa måste få lysa av glädje och lycka. Tårar borde inte få finnas i hennes magiska ögon.

Men hennes verklighet hade blivit en annan, bitter och smärtefull. Raza, hennes älskade, var död och begravd för länge sedan, men han hade lämnat sina rötter. Hon var bunden till det förflutna av kärlekens minnen.

Jag förmådde inte att bara se på hur hon ruttnade bort i sin sorg. Om jag ändå hade kunnat ge Raza livet tillbaka. Men jag var endast en människa, inte Gud. Jag kunde varken blåsa liv i honom eller vrida tiden tillbaka. Istället blev jag alltmer kär i henne. Vi började träffas i hemlighet, i yttersta hemlighet. Ingen människa skulle veta det. Hon litade intill döden på att jag aldrig skulle avslöja henne.

Jag insåg svårigheterna med att få Shirin, men också svårigheterna med att låta bli. Och lusten att krama henne, längtan efter att se henne, tog överhanden. Jag minns inte vem som tog första steget, det enda jag minns var att vi plötsligt en dag omfamnade varandra. Hon föll i mina armar.

Det var en önskedröm och samtidigt en otäck mardröm – tänk om någon skulle se oss eller om sanningen en dag skulle komma fram, då vi låg båda illa till.

Folk brydde sig oerhört mycket om heder. Vad andra tyckte och tänkte var livsviktigt. Det var lika viktigt att vi följde traditionerna som att andas. Man måste visa respekt för kulturen, för skammen och för risken att bli förkastad av sin egen familj. Vem som helst som hade minsta vett i huvudet, skulle ha undvikit att göra vad jag nu gjorde. Men jag var kär, och en kär person överskrider alltid gränser.

Att gifta sig med en änka var inte utan bekymmer för någon part. Det var lättare för en änka att flytta ett berg än för henne hitta en man som älskade henne. En kvinna skulle vara orörd, den saken var viktigare än själva livet. För en riktig man skulle ingen annan ha rört hans framtida kvinna. Han måste själv tränga in med sin kuk och på så sätt visa sin manlighet. Att ta bort oskuldens tunna hinna var den viktigaste uppgiften för en man med heder.

Men varje regel har ju också sina undantag. Shirin var en vacker änka, Gud hade skänkt henne en gåva, en sällsynt gåva som alla kvinnor önskade sig djupt. Jag undrade hur Gud kunnat skapa en sådan vacker tavla av skönhet.

Nu var jag på väg till henne och längtade efter att se henne, ha henne i min famn, kamma hennes långa hår med mina fingrar. Stegen blev snabbare när jag kom närmare hennes kvarter.

Shirins dotter, Zhian, hade en förunderlig makt över mig. Utan att jag kunde förstå, frigjorde hon mängder av motstridiga känslor inom mig som gjorde mig tung och nedstämd. Ena stunden avgudade jag henne. I den andra drabbades jag av ångest och tyckte illa om mig själv. Jag stod öga mot öga med smärtan, allt svek och allt ont som jag trängde bort och inte ville kännas vid. Skuldkänslorna hotade att dränka mig. Det var skuld över att hennes pappa dog och jag tog på mig skulden.

Huset var fyllt av människor. Zhian hade aldrig sett så många, barn som vuxna, samlade på en och samma gång. Hon hade på sig en vit prinsessklänning, och där hon satt i mitten var hon också – åtminstone vår släkts – prinsessa. Glädje lyste i hennes ögon. När alla sjöng för henne, var hon mest upptagen med att titta på presenter-na, de var viktigare än att lyssna eller blåsa ut de fyra ljusen på tårtan.

Vardagsrummet var så möblerat att det stod möbler över hela rummet. På golvet låg en stor persisk matta som var tre gånger fyra meter. Jag satt först med svärfadern Mahmoud och kusinen Omar. Ett foto av Raza med en snickrad svart ram hängde på väggen bland mängder av andra släktbilder. Jag såg på bilden och plötsligt kände jag ett sådant obehag, att jag var tvungen att byta plats.

Mina tankar kretsade egentligen bara kring Shirin. När hon då och då kom in och serverade mer te och kakor strömmade det glädje genom mig och hjärtat började klappa av upphetsning. Jag förmådde inte möta hennes blick, istället sneglade jag försiktigt på henne. Hon var klädd i svart klänning, och hennes bröst syntes när hon hastigt böjde sig ned. Det var vackert att se hur de höjde och sänkte sig under tyget. Det hettade till i mig när jag såg in i hennes kolsvarta ögon, såg hennes fylliga, sensuella mun och det lockiga håret som gick ända ned till midjan. Jag svettades samtidigt som jag skämdes och jag rodnade över min egen skamlöshet. Jag skulle inte se på henne på det viset, men hon var så vacker och mina ögon var som hungriga falkar som jag inte längre kunde styra, de tog bara för sig ...

3

Det var nästan midnatt och det hade börjat småregna igen. Jag var på väg hem från Shirins hus och kvarteret var lugnt.

Jag var trött efter dagens arbete, men ändå lättad. Det var som om en tung börda hade försvunnit från mina skuldror. För en stund kände jag mig lycklig, livet var värt att leva. Jag ville så gärna börja ett nytt liv med Shirin. Kärleken skulle vara början på mitt nya liv.

Klockan passerade midnatt och jag låg fortfarande vaken i min säng. Jag steg upp och ställde mig vid fönstret och betraktade natten. I det tysta mörkret hördes regnet falla.

Mina tankar kretsade kring Shirin. Hon var den kärlek som jag saknat, men det var också som att leka med elden. Jag kände mig kluven och förvirrad. Känslorna ville en sak och förnuftet något annat.

Jag föreställde mig den dag då Shirins skulle bli min, då jag fick ha henne vid min sida, promenera hand i hand, kyssa henne, lukta på hennes hår. Jag kunde framför mig se det långa, lockiga håret, jag kunde känna det mot min kind. Jag kunde känna hennes darrande händer när de omfamnade mig, hur jag förde mina fingrar genom det kolsvarta håret. Jag älskade hennes doft och smaken av hennes mun. Snart kunde jag inte vänta längre.

Jag vred mig av tankar som predikade om mitt moraliska förfall, om skammen över mig själv och min släkt, men också om längtan. Jag lade mig, men steg upp och ställde mig vid fönstret igen.

Till sist, när jag tidigt på morgonen lyckades somna, blev jag väckt av Shamas röst. När hon skrek, hördes det till andra ändan av kvarteret.

Morgonen hade kommit till Shamas familj, och där förlorade den genast sin oskuld, precis som den gjorde varje morgon när hennes vassa tunga vaknade till liv. Alla morgnar, året runt, var likadana, jag var tvungen att stänga fönstret för att slippa höra deras gapande.

Shamas grova, tunga röst väckte barnen ur deras sömn. De måste stiga upp och lämna sina madrasser, oavsett om de hade sovit tillräckligt eller inte, om det var vardag eller helg.

Men Thoana rörde sig inte från sin plats. Han rullade täcket runt sin kropp och grep tag i det. Shama stirrade med ögon som sprutade eld. Sedan böjde hon sig ner och försökte ta täcket ifrån honom. När hon äntligen lyckades slita bort det, blixtrade hon till och gav Thoana flera sparkar med foten.

”Oj oj, jag visste det!” sa hon med hopbitna tänder och sen skrek hon så högt så att marken närapå darrade under hennes fötter. ”Hur många gånger har du kissat på dig! Hundra ... tusen gånger? Tror du att jag är din slav? Se vad du gjort! Din odugling. Måtte Gud ta dig tillbaka till sig! Varför ska jag ha dig?”

Hon gick fram och tillbaka, medan Thoana fortfarande låg skamsen kvar på madrassen, och hon höjde sin grova röst så att den till och med hördes i andra kvarter:

”Du är bara till besvär, till bekymmer. Din odugling! Titta, *mezkar**. Du är stor som en åsna, ändå klarar du inte en så enkel sak. Jag svär vid Gud att jag ska berätta detta för alla barn i kvarteret, alla ska veta vilken mezkas som bor i kvarteret. Hur många gånger har jag inte sagt till dig att du inte ska dricka te på kvällarna?!”

Hon slog sig på bröstet och höjde rösten ännu mer:

”Jag har sagt åt dig att kissa innan du sover, men du har inte öron. Om du hade det, skulle du inte ha badat i ett hav av kiss nu.”

Här och där hördes påhejningar från de övriga syskonen:

”På honom, det är rätt åt honom. Ge honom en riktig läxa!”

Thoana reste sig upp, men blev hindrad av Shama. Hon kramade honom hårt och kammade hans hår med fingrarna.

”Om du lyssnat på mig, lilla hjärtat, skulle det här aldrig hänt. Jag straffar dig för ditt eget bästa ska du veta.”

”Låt mig vara”, sa han gråtande, ”du bara slår mig.”

Han slet sig ur moderns grepp och sprang till badrummet. Men Shama lugnade inte ned sig helt, utan fortsatte klaga för sig själv:

”Det är ingen som hjälper till med något i den här familjen, alla vill bara ha och ha. Jag är en människa, inte en jävla maskin”.

Hon svor och skrek länge, men de övriga i familjen reagerade knappt, de satt lugnt och åt frukost som om ingenting hade hänt.

Hon blev avbruten när Thoanas storsyster ropade:

”Mamma! Thoana har låst in sig i badrummet och kommer inte ut.” Hon grät, stampade med foten, och kunde inte stå stilla. ”Mamma! Jag klarar det inte längre, säg till Thoana att han ska komma ut.”

”Kom ut, din jävel!” skrek Shama. ”Kom ut annars krossar jag dörren!”

”Lämna mig ifred”, ropade Thoana och han skrattade skadeglatt, ”jag kommer ut när jag är klar, jag har så ont i magen.”

”Öppna annars slår jag sönder vartenda ben i din kropp.”

”Gör det, mamma!” Han skrattade åter: ”Du slog mig nyss, du slår mig varje dag, vad gör det för skillnad om du ger mig en omgång till?”

”Kom ut, min son!”

”Jag är inte din son”, skrek han. ”Om jag var din son, skulle du inte slå mig, du är en gudlös mor.”

”Jag ska nog visa dig!” skrek Shama och vände sig mot storsystemen.

”Skynda dig till grannen”, sa hon, ”eller gör det någonstans på gården. Den hedningen kommer inte ut.”

Thoana tog med sig sin skolväska och smög ut. Skolan låg bara tio minuter hemifrån, men det tog alltid längre tid, ofta mycket längre, innan han kom fram.

Strax utanför dörren mötte han Dilan. Han bodde på hörnet, fyra hus från Thoanas hem och var yngst av tre syskon. Dilans mor, Rabina, var den snällaste mamman i kvarteret, men hans pappa, vedhuggaren Amir, var raka motsatsen. Det var inte många barn som tyckte om honom.

Plötsligt fick de bråttom när Thoana viskade något i Dilans öra och de började springa mot hundkojan.

Thoana och Dilan hade först byggt en hundkoja, som genast förstördes av Shama och några andra kvinnor. Nästa dag byggde de en ny koja, men också den blev förstörd. Till slut tröttnade kvinnorna och därför hade den sista hundkojan blivit kvar. Men för hur länge visste ingen.

Det var ett tag sedan Hunddödaren försvann, och kvarterets barn var glada för det. Hunddödarens jobb var ledigt, men ingen ville egentligen ersätta honom för att få det vidriga öknamnet på köpet, i alla fall inte för de futtiga dinarer som han fick för varje herrelös hund som han tog livet av. Därför ökade antalet herrelösa hundar i staden.

I hundkojan fanns nu hunden, som av barnen döpts till ”Den prickiga.” Hon var vit med svarta prickar och skulle snart föda valpar. Barnen tog ut brödbitar från skolväskan, bröd som de hade stulit hemifrån.

Thoana var tio år och hade sju syskon. Han hade ett omväxlande humör och de flesta barn undvek att bli ovän med honom. Thoana och Dilan var emellertid bästa vänner. De hade också en sak gemensamt; båda var lika dåliga i skolan, de struntade i skolan och alla lärare, till och med de som var snälla.

En halvtimme senare klev de in i klassrummet och stoppade sina böcker i skolbänken. Thoana hade fått öknamnet ”Hål i örat” av sin lärare. Han lyssnade ju inte. Det som läraren berättade kom in genom ena örat och snabbt ut genom det andra.

Innan de gick ut igen, välte de några skolbänkar och klottrade fula ord med en vass gaffel på väggen.

4

Kvarteret var sig inte likt. Den normala balansen hade förändrats när flera gamla grannar flyttat ut och rika bönder flyttat in. Shama retade sig på dem. Hon var så avundsjuk att hatet flödade inom henne. Hon kunde inte smälta att bönderna fick ersättning när de tvångs-evakuerades, medan hon inte fått ett öre när hennes hus förstördes av irakiska bombningar för fyra år sedan.

Det var ju orättvist, tyckte hon. Hon var visserligen lyckligt lottad jämfört med andra som förlorat någon i familjen, men hon var långt ifrån nöjd och klagade i tid och otid över att hennes hus hade förstörts.

Shamas man arbetade som byggnadsarbetare i Sulaimaniya tillsammans med deras två vuxna söner, och de kom bara hem en gång i veckan.

Byggmästaren Zana och hans familj var de enda nyinflyttade som Shama tyckte om, dels för att hon på långt håll var släkt med Zana, dels för att hon kunde vända sig till honom när hon behövde låna pengar.

Zanas fru, Sanna, arbetade som rektor på en flickskola. Hon var enda dotter till en känd religiös man. Han hade älskat henne över allt annat och till skillnad från många andra fäder hade han låtit henne gå i skola.

Som ung gifte sig Sanna med Zana. Det hade varit av kärlek, ett sällsynt skäl för att ingå äktenskap på den tiden. De hade nu fem väluppfostrade barn, som alla var duktiga i skolan. Men så snälla barn hade det gått illa för om inte Shama hade försvarat dem. Det fanns nämligen gott om onda och bråkiga barn som annars skulle ha gjort livet surt för dem.

Sanna avvek från övriga kvinnor när det gällde den traditionella klädseln. Hon gick ut som *Sfor**. Detta väckte avsky hos många och de kastade ilska blickar. Men andra njöt av att beundra hennes former.

Shama stod på Sannas sida och när polisfrun uttryckte sitt missnöje, satte Shama henne på plats:

”Hon är inte en analfabet som du och jag, hon är utbildad. Hon är dessutom rektor! Förstår du vilken skillnad det är?!”

Så länge människor mindes hade det i dessa trakter funnits en kamp mellan det gamla och det nya. Man var antingen anhängare eller motståndare till den moderna kulturen.

Varje gång vedhuggaren Amir besökte sin äldre bror, Zana, utbröt hetsiga bråk mellan dem. Amirs höga röst hördes lång väg:

”Om jag hade makt”, skrek han, ”skulle jag strypa din fru. Det skulle bli en läxa för alla som inte följer traditionerna.”

Byggmästaren Zana var mycket omtyckt, han var inte som andra giriga, rika män, utan hade ett gott hjärta och var hjälpsam och sympatisk. Men brodern var som ett åskmoln; spänd, arg och sur. Ingen upplevde honom som trevlig och få ville vare sig ha kontakt eller bli ovän med honom. Jag hörde aldrig någon tala gott om honom, inte ens hans fru Rabina. Hon levde i ständig terror och tvingades möta Amirs raseriutbrott när hon minst anade det.

Som barn tyckte jag väldigt illa om Amir som vi hade döpt till Glädjedödaren. När vi spelade kulor eller fotboll, blev han som vansinnig om han fick syn på oss. Jag minns hur ledsen man blev när han förstörde vårt spel och hur ont det gjorde när vi fick oss ett slag, en knuff eller en riktig öronvridning. Hans ansiktsuttryck var så dystert att jag kände en kväljande ångest. Men Zana var alltid glad och trevlig. Vid varje stor religiös helg när han var på besök, öppnade han sin plånbok och gav mig och Lillebror en halv dinar var. Men av vedhuggaren fick vi inte ens en *Jhashnet mobarak**.

Zana var en av min fars bästa vänner och vi hade täta kontakter med hans familj. När jag startade min firma, hyrde jag en lokal av honom till ett vänskapspris.

Zanas äldsta son, Khabat, var mycket intresserad av böcker. Nästan dagligen lånade han någon bok av mig och ibland kom han och diskuterade det han läst.

”Vad håller du på med Khabat”, sa jag en gång, ”varför läser du böcker? Gör dina läxor och bli bra i skolan i stället!”

”Jag är redan bra i skolan.”

”Har du inte något annat att göra? Jaga flickor till exempel.”

Han skrattade:

”Åh nej. De är bara i vägen.”

Jag blev orolig. Khabat påminde om mig själv. En så ung man skulle inte bara intressera sig för böcker. Jag var rädd för vad det skulle leda till och jag försökte att påverka honom så gott jag kunde. Men det var som att tala till en vägg. Han tuggade precis samma svar som jag tuggat när jag var i hans ålder; han visste allt och kunde bäst.

Det var en varm och kväljande eftermiddag med regn i luften, ett typiskt vårväder i dessa trakter. Jag var på väg ut, men innan jag hann fram till dörren kom mor ifatt mig.

”Vart är du på väg?” frågade hon.

”Jag ska träffa kusin Omar.”

”Jaha, men när kommer du tillbaka? Har du glömt att vi ska åka till Sulaimaniya och hälsa på Morbror Alan, Lillebror, Sirwan, och lillasyster Narmin?”

”Och varför ska vi åka dit?” undrade jag.

”De firar Adels omskärelse.”

”Jaha”, sa jag och skrattade ironiskt på ett sätt som retade mamma. ”Alla dessa människor samlas för att man ska ta bort en liten skinnbit på Adels snopp. Herregud, jag har inga lust att åka och se på eländet.”

”Se inte ner på våra traditioner”, avbröt mor mig ilsket.

”Vad är det för bra med den tradition du talar om?” sa jag och smålog. ”Varför ska man skära bort den skinnbiten? Vem har bestämt det, vet du hur ont det gör? Jag vet det! Jag minns det.”

”Nej, och jag vill inte veta det heller”, sa mor och blev ännu mer arg, ”men det blir i alla fall rent när man gör det.”

”Jag orkar inte lyssna på ditt struntprat, dina lögner och undanflykter”, fortsatte hon med arg röst. ”Jag har lovat att hälsa på dem och jag ska göra det, skjutsar du mig inte åker jag taxi istället, det är inte mer med det. Vad är du för människa? Du struntar i alla våra högtider! Tror du att du är den ende som vet allt och kan allt?”

”Men mor, jag talar ju bara om omskärelse, varför ska man ta bort en naturlig del av kroppen, fattar du det?”

”Jag pratar inte mer om det”, sa hon med bitterhet i rösten, ”tro vad du vill, jag bryr mig inte om det, så länge inte folk hör! Det är det minsta man kan begära.”

”Förlåt mig mor, jag skämtar bara, förlåt.”

”Du är en retsticka, jag har inte tid med sånt, jag måste packa. Om du inte är här klockan sex, tar jag en taxi”, fräste hon, ”jag klarar mig bra utan dig!”

Med arga steg gick hon ut i köket.

Kafeterian, där jag brukade sitta, låg alldeles i närheten av min advokatbyrå. Folk i olika åldrar kom dit och det blev snabbt fullt. Olika grupper valde att sitta på var sin kafeteria, där de kände sig trygga. Men helt trygg var man ändå inte, ofta kände man sig bevakad, för där satt också angivare och säkerhetsmän. Själv kämpade jag på alla sätt för att hålla mig undan politiken och inte lägga näsan i blöt, jag ville helst lämnas i fred.

Varje dag besökte jag kafeterian – på kvällarna tillsammans med kusin Omar. Han var olik mig och många andra kurder; en positiv, hoppfull man, omtyckt av alla, speciellt av kvinnorna. Han var också ganska ljus med ljusbruna ögon, en kombination som var mycket populär och eftertraktad.

På väg till kafeterian gick jag förbi Shama och kvinnorna som satt i en ring runt henne. Hon hade blivit lite äldre, men kände sig ändå ung bland kvinnorna i kvarteret. En polisbil körde snabbt förbi och jag var tvungen att vika undan för dammolnet som lade sig efter den. Något hade hänt, men jag visste inte vad.

En stund senare såg jag kusin Omar och ropade på honom. Han verkade en aning uppskärnad. Jag sträckte fram armen för att skaka hand, men han märkte det inte ens. Sällan hade jag sett honom så tankspridd.

När vi kom in på kafeterian hade klockan blivit fem. Omar var tyst, hans ögon var hela tiden långt borta. ”Ursäkta mig”, bröt Omar tystnaden, ”idag är jag tråkig, för jag är så spänd.”

”Spänd på vad?”

”Snart får jag veta om jag får en son eller en dotter.”

”Och?” undrade jag.

”Jag önskar en pojke, jag blir galen om jag inte får det, alla män vill ju ha det, en son, flera söner.”

Omar och Nadia var lyckliga tillsammans, men vad var ett lyckligt äktenskap värt utan söner? Så var mångas mening. Allt annat i livet stod skrivet i pannan, människor kunde inte ändra på det. Det var bara Guds vilja som gällde. Men när det gällde att göra barn var saken helt plötsligt i kvinnornas händer. Om inte mannen fick många söner var det kvinnans fel.

Shama granskade sin omgivning med stor entusiasm. Under många år hade hon återgett alla händelser i kvarteret, såväl privata som allmänna, väl kända skandaler och olika rykten. Hennes skvaller flätades alltid samman med hennes egna personliga motiv.

Shama var en mästare på att berätta, hon hade en fängslande förmåga att dra till sig uppmärksamhet, det var sannerligen inget fel på hennes mun. Orden bara kom, rytmiskt som flodvågor ... och kvinnorna runt henne lyssnade som om det var teveunderhållning.

Vissa dagar var Shama tillmötesgående, andra var hon som ett surt regnmoln. De mindre betydelsefulla kvinnorna satt tysta och lyssnade. Ingen av dem vågade protestera mot eller ifrågasätta Shamas åsikter. Alla var rädda för att komma i konflikt med henne och därför sa ingen vad de egentligen tyckte och tänkte när de satt vid hennes scen.

I denna stund låg Nadia och kämpade, omringad av kvinnor som var mer eller mindre erfarna i förlossningskonsten. Barnmorskan *dada** Maneg var med, hon var en erfaren kvinna som hade förlöst hundratals barn genom åren, fastän hon var analfabet och inte ens kunde skriva sitt namn.

Shama var inte inbjuden till Nadias förlossning, något som självklart gjorde henne sårad, men hon visade det inte öppet. Att man inte bjudit henne var oförlåtligt, oförglömligt, något som man skulle få stå till svars för.

Shama tyckte om Omar, men inte om Nadia, eftersom Omar hade valt bort Shamas systerdotter till Nadias fördel. Hon skulle vara glad om Nadia födde en flicka till. Då fick hon ännu större anledning att attackera henne. Kanske skulle Omar ta sitt förnuft till fånga och gifta sig med en hustru till. En hustru som kunde göra pojkar!

”Nadia ska till att föda. Jag hoppas att hon får en pojke,” sa den nyinflyttade polisfrun.

”En pojke”, avbröt Shama snabbt, ”en pojke, haha.” Så började hon skratta. Sedan talade hon långsamt och med djup övertygelse:

”En pojke blir det aldrig, om hon så hade en barnmaskin i kroppen skulle hon inte föda pojkar.”

Hon skakade på huvud och drog efter andan. Småflinande viftade hon med pekfingeret och fortsatte:

”Jag är lika säker som att jag heter Shama, på att en pojke aldrig kommer ur Nadias kropp, aldrig! Den saken är klar som vatten. Vem vågar slå vad med mig?”

En av kvinnorna som satt bredvid polisfrun sa:

”Hur kan man våga slå vad med en så erfaren kvinna som du. Vi är bara nyfikna, egentligen behöver vi inte undra. Om du säger att hon ska föda en flicka så kommer hon att göra det.”

Shama rullade en cigarett och tände den belåtet.

Thoana öppnade dörren och sprang förbi. Shama ropade på honom:

”Kom hit, mitt lilla hjärta.”

”Vad vill du?” frågade han förvånat.

Shama tog fram sin plånbok och tog ut två femfilsslantar*, men innan hon kastade dem till honom, ångrade hon sig. Två femfiler var alldeles för mycket, det räckte med en. Hon kastade den till Thoana och sa: ”Ta den, men gå först till Nadias hus, hon ska föda barn nu!”

”Farbror Omars fru?” undrade Thoana.

”Ja, min lille man”, sa Shama och blinkade till kvinnorna, ”hör efter om hon har fått en flicka eller pojke. Kom sedan snabbt tillbaka och berätta för oss!”

”Jag hörde att Thoana slutat gå till skolan”, undrade unga frun.

”Ja”, sa Shama med besvikelse i rösten. ”Det är bara bortkastad tid, han skulle ändå inte lära sig något, inte ens om han var där hela livet. Han förstör för sig själv och de andra i klassen. Han har ingen hjärna, eller så är den kanske gjord av trä?”

”Stackars pojke”, sa polisfrun, ”hur ska han kunna lära sig något nu när all undervisning är på arabiska. Det är inte lätt för honom.”

”Det spelar inte så stor roll för min son”, avbröt Shama och flinade. ”Jag känner honom väl. Uppriktigt sagt gör det ingen skillnad om han läser på kinesiska eller hebreiska. Det är sak samma för honom. Han är ointresserad av skolan, han är hjärnlös, min bråkstake till pojke.”

”Alla kan inte lyckas i skolan, men man dör inte av hunger för det”, sa den unga frun.

”Jag är lite kluven”, sa Shama och tänkte lite. ”Jag vet inte om han ska börja som lärling hos skraddaren Osman, eller hos mekani-kern Salim, han måste lära sig något yrke nu när han har slutat skolan.”

”Nej, inte hos Osman”, vädjade polisfrun, ”han är världens otrev-ligaste människa, men kanske hos Salim, bilar är något för pojkar. Där finns nog en bättre framtid, kanske blir han en duktig bilmekaniker.”

Polismannen Tarik, som på grund av sin längd kallades Tarik den långe, kom hem. Han stoppades av Shama.

”Hur är det med dig?” frågade hon.

”Bra”, sa han och försökte skynda vidare.

”Stanna, du är alltid på språng, som om du har eld i baken. Vi hörde nyss två polisbilar som körde fort genom staden! Vad är det som har hänt?”

”Ett mord.”

”Vem?” sa Shama häpen.

”Dottern till Azim Chawmar, Nasrin. Hennes bror, Hussein, har dödat henne?”

”Men varför?”

”Jag vet inte. Vi misstänker ett familjedrama, men det kan vara vad som helst.”

”Vad då?” frågade Shama nyfiket.

”Jag vet inte, kanske har hon överskridit gränsen och inte skyddat sin kropp. Ni förstår vad jag menar. Kanske Chawmars trångsynthet kostade Nasrin livet. Nu måste jag gå, jag har bråttom.”

”Små fläckar döljer ofta större fläckar”, sa Shama. ”Det är säkert så att hon förlorat oskulden, kanske var hon med barn. Jag kan svära på Koranen att det nog var så. Vad var det hon hette?”

”Nasrin”, suckade en av de unga fruarna och hon fortsatte: ”Många gånger blir flickor dödade fastän de inte har förlorat oskulden.”

”Vad vet du om det?” utbrast Shama ilsket. ”Ingen har bett dig om dina åsikter. När du sitter med oss, får du lyssna och lära. Har du sett Nasrin naken, har du känt på henne. Om jag säger att hon har förlorat oskulden, då har hon gjort det. Fattar du vad jag säger?”

”Förlåt Shama, du är som en mor för mig, jag menar inte att säga emot dig. Men jag växte upp i samma kvarter som Nasrin och jag tyckte om henne.”

”Hussein har skipat rättvisa! Han tvättade bara bort skammen. Det är Nasrins fel att hon inte vaktade sina ben.”

”Stackars Hussein”, sa polisfrun, ”han borde få medalj, men dessvärre måste han sitta i fängelse ... vad kan det bli – sex månader?”

Den unga frun kunde inte längre hålla sina känslor tillbaka, tårarna började rinna och hon reste sig upp och lämnade kvinnorna.

”Jag hade aldrig trott så om dem”, sa Shama. ”Hur dum kan man vara? Att skämma ut och förnedra sin egen familj, att inte skydda sin kropp!”

”Vi vet inte om hon är gjort det”, sa polisfrun.

”Du är blåögd, det är ju solklart, varför skulle han annars döda henne. Man behöver ju inte leta efter svaret, det vet vi redan.”

En stund senare kom Thoana tillbaka med nyheten:

”Nadia har fått barn.”

”Pojke eller flicka.”

”En flicka.”

”Vad var det jag sa”, sa Shama med upphetsning i rösten och med ögon som lyste av skadeglädje.

”Det är inte klokt, Shama”, sa polisfrun, ”du har alltid rätt.”

”Jag tycker så synd om Omar”, sa Shama, ”om jag var som han skulle jag gifta mig med en till, en som gav mig söner. Han som är så snygg och fin, hur kan en så snygg man fastna för en sådan kvinna som Nadia?” Hon skakade på huvudet som om hon inte hade något svar.

”Den kvinna som inte föder söner är inte någon riktig kvinna”, sa polisfrun, ”i alla fall inte i mina ögon.”

”Men vad ska stackars Omar göra?” avbröt Shama. ”Hon har förhäxat honom, det har jag bevis för.”

”Hur då?”

”Ja, han uppfyller hennes önskningar utan att ifrågasätta dem, vad hon än säger”, sa Shama med tillgjord röst, ”vad är det för en man? Se bara förra året, då ville hon ha en källare.”

”Vad ska hon med en källare till? Vi ligger inte i krig.”

”Men”, invände polisfrun lågt, ”igår dödades ett par soldater.”

”Tyst med dig”, avbröt Shama, ”prata för Guds skull inte om sådana hemsgheter, det är bara några vilka idioter som lever i bergen. De kan ingenting annat. Hur skulle man kunna störta Saddam i Bagdad från de nakna bergen? Berätta det för mig!”

Shama blev tyst och den tillfälliga tystnaden avbröt hon själv när hon ropade på Thoana och sa vänligt till honom:

”Här är fem fils till, gå och leta rätt på Omar och berätta nyheten. Kanske får du då ännu mer *bakshesh*!”

Det dröjde inte länge förrän Thoana hittade Omar och han hoppades att han skulle få många *bakshesh*. Om han fick tio fils från sin mamma, skulle han få femtio, kanske mer, från Omar.

”Nadia har fått ett barn, farbror Omar”, sa Thoana med glad stämma, ”en flicka!”

”Vad säger du?” skrek Omar.

”En flicka.”

”En flicka till”, sa Omar. Ansiktet blev färgglöst, han reste sig upp från stolen och gick raka vägen hem.

Thoana stod kvar en kort stund och såg förbryllad ut. Jag tittade en stund på honom och kastade sedan en slant till honom.

”25 fils!” jublade Thoana, hela ansikte lyste av glädje.

”Tack, farbror Kadir, hundra tack!”

Jag reste mig upp och gick därifrån. På vägen ut mötte jag frisören Baktiar. Han höll på att låsa salongen.

”Hörde du vad som har hänt?”

Jag skakade på huvudet.

”Hussein, den dåren har dödat sin syster, Nasrin”

”Vad! Är Nasrin död?” sa jag upprörd, ”Men varför? Hon var ju bara sjutton år.”

”Hon ska begravas nu! Tydligt kommer det inte så många på hennes begravning. Följer du med?”

5

Efter begravningen vandrade jag ensam hem från begravningsplatsen som låg en kvarts promenad från staden.

Tankarna i min hjärna rullade i gång, men det handlade mer om mig själv än om Nasrin. Jag rös. Rädslan återkom, men det var en annan sorts rädsla. Jag tänkte på mig själv och Shirin.

Jag borde ha vetat bättre. Tänk om vi blivit avslöjade!

Min kärlek förvandlades till skräck. Jag rannsade mig själv. Hur skulle jag reda ut min situation, vad hade jag för val?

Jag behövde inte leta efter svaret. Jag visste det redan; fria eller göra slut. Att göra slut kändes värre än en dödsdom och att gifta sig med henne var inte heller så enkelt. Jag var ju inte säker på att hon skulle säga ”ja.”

Shirin var en flicka som visste vad hon ville, jag kunde inte vara säker på vad hon skulle säga. Jag mindes vad hon sagt till mig en gång:

”Jag har redan en gång i mitt liv förlorat den jag älskade. Jag låter det inte ske igen. Jag har ansvar både för mig själv och min dotter, förstår du det, Kadir?”

Jag borde ha tänkt mig för innan jag gav mig in i ett förhållande. Det var bara en galning som skulle leta efter Kärleken i ett land som mitt. Fascisterna menade allvar, de skulle aldrig låta mig komma undan. De krävde att jag skulle bli en av dem, något som var uteslutet för mig. Men jag hade ju ingen möjlighet att klara mig undan. Ett kärleksförhållande med Shirin skulle därför kanske kosta både mitt och hennes liv.

När jag gick förbi Atias hus kom bilden av henne för mina ögon. Den vackra Atia, levde hon idag? Jag mindes hennes vackra, kolsvarta ögon och det tjocka, lockiga håret, som alltid svallade över hennes axlar i en lång, men enkel, frisyr.

Många var förtjusta i henne och jag var en av dem, fast jag bara var ett barn. Men skönhet kunde bli ett problem när det vimlade av hungriga, mäktiga män, åtminstone i ett land där sexualiteten var farlig och tabubelagd. Många längtade efter de vackra kvinnorna, men baktalade dem av avundsjuka. Och Atia var inget undantag, hennes skönhet blev därför hennes fiende. Hon hade bara ett par yngre syskon och inte några starka män bakom sig. Eftersom den starkes makt vägde tyngre än traditionen var riskerna uppenbara att hon skulle råka illa ut.

En morgon när jag var på väg till skolan såg jag en folksamling, som väckte min nyfikenhet. Jag hörde barnskrik, och jag gick fram. Några vuxna skrek åt mig att försvinna, men jag stannade kvar. Jag var ju ett nyfiken barn.

”Kalla på polisen, vi har hittat ett övergivet spädbarn!”

Alla, som stod runt om var upprörda och förstod att det handlade om ett oäkta barn, utom jag. Det fanns ingen sexualundervisning i skolan och jag trodde på min mammas berättelse att Gud skapar barn, att de plötsligt en dag bara kommer ut ur kvinnornas mun.

Man letade efter den skyldiga kvinnan, ingen frågade efter mannen, han var försvunnen med vindarna. Men vem var horan?

Det var nära att Atia klarat sig undan. Men den otäcka Amma sjumun, fick Atia att erkänna. När hon var svag, sjuk och nere, var hon ett lätt byte för en sådan listig kvinna.

”Må Atia ruttna i fängelset, stena henne till döds”, sa en del.

”Rätt åt henne”, sa andra, ”det är hennes eget fel om hon inte vaktat sina ben.”

Atia försvann, men i årtal talade folk om Atia och om vad som hänt henne. De kryddade berättelsen lite extra varje gång de berättade. Som vuxen saknade jag henne och tänkte ofta på henne och hennes oäkta barn.

Klockan visade sju när jag kom hem. Mor såg sur ut. Jag kramade henne och bad om ursäkt för mitt uppförande på eftermiddagen.

”Vad har du varit? Jag har väntat på dig länge, har du glömt att vi skulle åka till Sulaimaniya.”

”Jag var på Nasrins begravning.”

Jag tog ut bilen från garaget och mor klev in och satte sig. Hon tittade på klockan och mumlade med arg röst:

”Folk väntar på oss. Man ska visa respekt för andra, så här kan man inte göra!”

Jag körde i väg. Det var tyst ganska länge, innan jag till slut bröt tystnaden.

”Hörde du, mor, vad som hände Nasrin? Hur kan man döda sitt eget kött och blod? Jag kan inte förstå det!”

Mor svarade inte och jag fortsatte:

”Vad säger du om mordet, mor? Och vad säger din kära Gud om det?” Dina *maula** tjänar Gud. De jävlarna predikar ofta om vad som är rätt och fel men de blundar både för fascisterna och de dagliga orättvisorna. Men när det gäller moral och heder vaknar de till liv och tar kommandot. Det är deras fel att Nasrin är död!”

”Du visar inte någon respekt för andras tro!”

”Jag vill ju bara veta vad du tycker som muslim, mamma. Vad säger din religion om sådana mord?”

”Jag kan bara tala om vad jag själv tycker”, svarade hon med arg röst. ”Men innan jag säger min mening ska jag tala om något annat för dig. Du tror att du är Världssamvetet och Rättvisans budbärare. Men se vad du jobbar med; att försvara skurkar från rättvisan. Du är varken domare eller åklagare, du är en försvarsadvokat, varken mer eller mindre.”

”Det jobbet är jag inte stolt över”, sa jag men mor avbröt mig snabbt: ”Jag är inte färdig!”

”Vilka försvarar du, Kadir? Knappast olyckliga människor som Nasrin. Inte hon, men säkert hennes mördare. Kanske försvarar du honom i rätten och säger: ’Han har räddat familjens heder, han har tvättat bort skammen från sin familj.’ Vem försvarade du förra året när den där flickan blev mördad? Du försvarade ’den stackars mördaren’!”

”Vad är det du anklagar mig för?” skrek jag. Sedan tystnade jag, jag hade blivit träffad på en öm punkt. Mor var en klok kvinna, samtidigt lät hon mig aldrig nedvärdera hennes tro, då försvarade hon sig tappert.

”Skrik inte!” Mor höjde rösten. ”Jag hör bra, det är inget fel på min hörsel. När det gäller min tro, så tycker jag inte om att vi människor ska spela Gud. Ingen har rätt att släcka en annans liv”, fortsatte hon. ”Alla gör sina misstag. Nasrin var inte något undantag. Hon var en ung flicka. Så länge människor finns, finns också skandaler, men det är grymt att döda. Andra familjer skulle ha gjort annorlunda, inte låtit det gå så långt. De skulle hittat den skyldige och tvingat honom att gifta sig och räddat både henne och familjens heder.”

Mor blev tyst en stund, sedan fortsatte hon:

”Om du frågar mig, så avskyr jag sådana grymheter. Inte bara jag, det gör min Gud också.”

”Jag förväntade mig att du som alla andra skulle fördöma henne.”

Hon skakade på huvudet och sa:

”Jag fördömer hennes handling. Hon överskred en viktig gräns.”

”Men vad gör det för skillnad, om man viger sig hos en *maula* eller inte? Man gör precis samma sak, men ena gången är det moraliskt, den andra inte.”

”Vi är muslimer. Muslimiska flickor måste skydda sin jungfrudom som man skyddar sitt liv. Det är våra religiösa värderingar som gäller, oskulden värderas högst av allt i livet.”

”Ska du inte för fördöma mannen som gjorde henne så olycklig?”

”Jag fördömer mannen som lurade henne till det. Han är äldre, borde han vetat bättre. Hans kortsiktiga och egoistiska handling dödade Nasrin. Det är synd att han klarar sig.”

”Ja, män klarar sig alltid”, sa jag och försökte byta ämne för jag stod utan svar. ”Vet du att Omar fått en dotter till?”

”Jag vet det”, sa mor.

”Omar blev så besviken när Thoana kom och berättade. Han ville väldigt gärna ha en son, men nu har han fyra flickor.”

”Jag ber att han får en son”, sa mor och blev tyst.

Trots mina dagliga små bråk med mor, stod hon mig närmast i livet. Jag beundrade henne som jag tyckte var så mjuk och klok.

Jag körde vidare under tystnad. Det hade sedan länge funnits stränga lagar om heder och skam, men det kunde inte hindra skandaler. Där det fanns en by eller en stad, fanns det alltid en otrogen kvinna och säkert någon homosexuell man. Hela tiden fylldes det på med nya skandaler, nya bögar och nya horor. Gud vet hur många utomäktenskapliga möten som skedde i landet, men så länge kvinnan inte blev med barn eller upptäcktes så var det inte farligt. Så länge synden inte avslöjades, kunde en man i hemlighet fortsätta att göra precis som kuken önskade. Men om det avslöjades då väntade det strängaste av straff.

Rädslan återkom. Tänk om jag och Shirin skulle bli avslöjade! Jag körde i tysthet. Min längtan efter henne var stark.

Runt åttatiden kom vi fram och det blev som vanligt ett känslösamt välkomnande. Jag glädde mig åt att omskärelsen redan var utförd. Femåriga Adel låg på en madrass, han hade på sig en lång vit klänning för detta speciella tillfälle.

”Gjorde det ont”, frågade jag och klappade honom. Adel svarade inte, men Lillebror höjde rösten.

”Vad säger du? Tror du att min son bryr sig om det. Han har blivit en man nu.”

Jag satte mig så småningom bredvid morbror Alan. Jag hade inte sett honom på flera månader och han hade blivit magrare. Jag hade alltid tyckt om Alan, han var som en far för mig. Varje gång jag träffade honom föreslog han att jag skulle flytta till Bagdad för att öppna en advokatfirma där.

”Din far lyssnade inte på mig”, sa han faderligt, ”men jag hoppas att du gör det. Du har ingenting att hämta i Halabja, kom till Bagdad.”

”Vad gör det för skillnad, om det är Bagdad eller Halabja, jag kan ju inte gömma mig från fascisterna.”

Egentligen var det inte fascisterna som var orsaken. Jag stannade mest för Shirins skull. Hur skulle jag kunna lämna henne och fly till Bagdad?

Mer än något annat, så ville jag vara nära Shirin.

6

Det var ett par dagar senare, en fredag morgon, min lediga dag. Hettan var på frammarsch och det var som om ingenting kunde hindra den. Träden blommade och deras dofter blandades med värmen. Det var omöjligt att sitta inne, fläkten gick för fullt, men det snurrade bara varm luft. Jag satt därför på gården dit solen ännu inte nått och jag grubblade över Shirin och framtiden. Kvarteret var ovanligt tyst, det hördes inga barnskrik. Det var som om hela staden blivit evakuerad och jag saknade barnens skrik och skratt.

Jag väntade hela tiden på att telefonen skulle ringa och att få höra Shirins röst. Dagar hade blivit till veckor utan att jag hade hört ett ljud från henne. Själv vågade jag inte ringa. Jag kände på mig att något hade gått snett och jag förmådde inte ta reda på vad.

Tystnaden hade börjat strax efter Nasrins död. Hade det grymma mordet skrämt henne och fått henne på andra tankar? Eller hade någonting hänt henne?

Hon hade all anledning att vara rädd. Vårt hemliga förhållande gungade som på ett stormigt hav. Men jag vägrade ge upp hoppet. Jag väntade och hoppades på att hon ville bli min.

Det värsta var att jag var så ensam. Jag höll allt för mig själv och hade inte någon att lätta min börda hos. Av rädsla för att bli avslöjad vågade jag inte tala om min oro, all min smärta. Jag kunde inte ens berätta för mor, för jag visste att ett helvete skulle bryta loss om hon fick reda på min hemlighet. Jag skulle ha dragit skam över henne och alla andra i familjen.

Under så många år hade jag bara låtsats leva. Jag var ju som en företrädare för alla utom mig själv. Likt ett barn som klänger sig fast vid sin mor, klängde jag fast mitt liv vid andras. Jag ville förändra världen, men var oförmögen att förändra mitt eget liv. De senaste åren hade emellertid mitt kärleksförhållande till Shirin rubbat allt. Kärleken var det enda goda som hänt mig och jag älskade henne över allt annat, det var den som höll mig kvar, gav färg åt tillvaron.

Det var Shirins förtjänst att jag stod ut med mitt vidriga liv. Hon var så underbar och varje stund som gick tyckte jag alltmer om henne. Hon var hoppet, det ljus som lyste upp mitt mörker. När jag inte var med henne var mina tankar upptagna av henne och jag längtade desperat. Jag saknade ljudet av hennes röst, smaken av hennes mun, hennes varma famn och mjuka kramar.

Våra möten skedde alltid i största hemlighet. Bara den vandrande månen bevittnade oss. Kärleken gav mig kraft att nå klarhet – att nå en mening som jag annars saknade. Jag blev en vanlig människa igen. Jag glömde till och med bort fascisterna. Mina tankar kretsade bara kring Shirin. Jag kunde offra mitt liv för henne om hon bara önskade det. Det som förvånade mig var att hon alltid undvek samtal om giftermål. Jag förväntade mig att hon skulle ge mig ett tecken, men hon gled alltid undan mina antydningar. Förr trodde man att det var enklare att gifta sig med en änka än att dricka vatten, men när det gällde Shirin verkade det inte stämma.

Jag bestämde mig till slut för att gå rakt på sak och att fria till Shirin. Jag klarade inte av att vara ifrån henne och vi fick heller inte bli avslöjade och skämma ut både min och hennes familj. Jag var tvungen att göra något.

Jag började skriva ett brev, men orden ville inte forma sig. Därför bestämde jag mig för att tala med henne istället. Väggeklockan i hallen visade exakt tio. Jag reste upp mig och gick till telefonen. Plötsligt greps jag av våldsamt oro och började svettas. Handen skakade när jag lyfte luren. Jag kände mig stum och fann inga ord för vad jag skulle säga. Jag lade tillbaka luren.

Det var sen eftermiddag då jag lyckades samla mig igen och slå hennes nummer.

”Hallå, det här är Kadir.” Jag visste inte hur jag skulle fortsätta.

”Jag hör det.” svarade Shirin. Hennes röst var lite kylig. ”Hur är det med dig?”

”Bra, hur är det med dig och Zhian?”

”Bra, är det något särskilt som gör att du ringer?”

”Jag vill träffa dig och jag spricker om jag inte får göra det. Jag håller på att bli galen, vad har jag gjort som gör att du undviker mig? Jag har inte hört av dig på länge. Jag älskar dig och jag kan inte leva utan dig!”

Shirin var tyst, hon sa inte ett ord.

”Snälla, låt mig träffa dig. Jag vill tala med dig!”

”Jag vet inte vad ska jag säga”, sa hon med låg röst. ”Okej, du kan komma ikväll, mina svärföräldrar har åkt med Zhian till Sulaima-niya.”

På vägen till vårt hemliga möte greps jag av obehagliga tankar. Tänk om hon ville göra slut! Jag var alltid rädd för det som stod framför mig. Varje gång jag hittat en väg ut ur min mörka skog så slog ödet till.

Shirin väntade på mig när jag kom fram, hon hade den svarta klänningen på sig. Håret var ordnat i många flätor. Jag blev så glad att se henne att jag kände en omedelbar lättnad. Jag tänkte ropa ut min glädje, men ville inte riskera att grannarna skulle vakna.

Jag kramade henne, men märkte på en gång hennes kyla. Hon slet sig loss och satte sig.

”Du undviker mig”, sa jag med en röst fylld av nedstämdhet, ”du behandlar mig som en främling ...”.

Jag ansträngde mig att låta neutral, men utan att lyckas:

”... och jag får inte någon vettig förklaring.”

”Vi skulle aldrig ha blivit kära i varandra. Detta är fel från början till slut. Jag måste göra slut oavsett hur mycket känslor jag har”, sa hon med ögonen fulla av tårar, ”vi måste gå vidare var och en på sitt håll, det är ödet, vårt öde.”

”Vad är det du säger?” sa jag och jag kände mig genast förkrossad.

”Jag kan inte sova och jag blir vettskrämd varje gång jag tänker på Nasrin.”

”Har du slutat älska mig?” sa jag mjukt. ”Säg mig, vad jag har gjort. Jag lovar att jag ändrar mig, ge mig bara en chans. Jag kan inte leva ett liv utan dig, du är det enda goda som hänt mig!”

”Du har inte gjort något fel”, sa hon och tårarna rann. ”Jag skulle aldrig hitta någon bättre än du. Du är det bästa som hänt mig efter Raza. Men det är slut, vi har inte någon framtid tillsammans.”

”Jag vill gifta mig med dig”, vädjade jag, ”du är den vackraste i mina ögon. Jag gör allt för dig, jag älskar dig över allt annat i livet!”

”Nej, jag kan inte gifta med dig ...”, sa hon. Rösten var mjuk, men hon suckade djupt, ”och det finns inget som kan ändra mitt beslut.”

Jag sträckte mig fram för att med fingrarna kamma hennes hår, men hon hindrade mig.

”Hör du, Kadir”, sa hon ”vi är två vuxna människor, släkt är vi också.”

Hon blev tyst och fortsatte sedan:

”Uppriktigt sagt är jag rädd, kanske egoistisk också. Jag har ansvar för Zhian och för mig själv och jag vill inte gå igenom ett elände till. Det tog mig två långa år att sörja Raza. Jag vill inte utsätta mig för det igen. Vi måste sluta innan det blir för sent.”

”Jag lovar att bli en bra pappa åt Zhian”, sa jag nervöst.

”Det går inte hur mycket jag än vill själv.”

Hon började gråta tyst och försökte torka de tårar som rann nerför kinderna.

”Lyssna på mig, jag har starka känslor för dig, jag älskar dig. Jag kommer aldrig hitta någon bättre, men jag säger ändå nej. Jag är tvungen att säga nej, du måste förstå mig, jag förlorade Raza, jag vill inte förlora dig också!”

”Men lyssna!” sa jag.

”Nej, du ska lyssna på mig!” Hon höjde rösten och skakade på huvudet så att hennes flåtor flög omkring. ”Min Raza valde vårt land före mig. Åh, Gud så mycket jag hatar honom för det. Han förstörde livet både för sig själv och för mig ... hur många sömnlösa nätter, hur många timmar av saknad. Varför ska min dotter tvingas växa upp utan sin pappa? Jag vill inte gå igenom samma elände en gång till.”

”Jag gör precis som du vill”, svarade jag, ”jag lovar att inte blanda mig i politik längre.”

”Det har ingen betydelse”, sa hon, ”du är förblindad och ser inte faran. Försvinn från det här landet, jag ber dig, försvinn bara. Låt mig bara gå min väg, respektera mitt beslut. Jag måste gifta mig med någon som stannar hos mig, som finns när jag ropar. Inte någon som kommer att bli gripen, kanske får livstids fängelse eller till och med blir avrättad ...”

”Men ge mig en chans!”

”Kan du lova mig att du inte blir arresterad?”

”Nej, det vet du att jag inte kan”, sa jag besviket, ”det är omöjligt.”

”Jag måste gifta mig med någon som inte blir en martyr, någon som blir en bra styvfar till Zhian och far till mina framtida barn. Hur ska jag stå ut med att vänta på dig, kväll efter kväll? När kommer du nästa gång? Lever du eller inte? Att hela tiden känna ångesten i hjärtat. Nej, jag klarar inte ett sådant liv.”

Hon tystnade och tårarna rann nerför hennes sammanbitna ansikte.

”I många år väntade jag på att få vakna i Razas famn, ”fortsatte hon, ”jag drömde och längtade utan att berätta det för någon. Men när min önskan äntligen uppfylldes, så tog landet honom ifrån mig! Jag söker inte elden en gång till. En dag kommer de grönklädda männen också hem till dig.”

”Men ...” invände jag.

”Det finns inga men”, sa hon med bestämd röst, ”jag vill inte att vi talar mer om den här saken, den är avslutad.”

Hon började gråta igen: ”Hata mig inte!”

”Jag kommer aldrig att hata dig”, sa jag, ”bara döden kan ta ifrån mig kärleken till dig!”

Vi omfamnade varandra, tårarna blandades, våra kroppar flätades ihop, vi ville skiljas och samtidigt inte skiljas.

Natten var mörk.

Våren drog sig mot sommar, men den grönklädda naturen bytte inte ut sina vårkläder av olikfärgade blommor vars dofter flödade över i hela staden. Men jag struntade i våren och alla blommor. Jag var totalt förkrossad. Jag hade inte längre någonting att leva för.

För att bevara mitt lugn drack jag varenda kväll, ibland också på dagarna. Jag drack för att dämpa min egen ångest, för att glömma mitt olyckliga liv.

En lugn fredagskväll strax efter åtta satt för mig själv på gården. Mor låg kvar på barmalen och bad sina böner. Jag hörde ibland henne med gråtande röst vädja till Gud. Då och då reste jag mig upp, gick fram och tillbaka på gården. Det hänskade ett stort kaos i mitt inre.

Efter ett tag gick jag uppför trapporna till mitt rum och satte mig på min säng. Plötsligt reste jag mig upp och tog en bok ur bokhyllan: Stilla flyter Don.

Jag bläddrade okoncentrerat i boken. Sedan slängde jag den på bordet. I mitt inre rådde mörker. Kärleken som betydde allt för mig var borta. Nu återstod bara svek och hat. Jag kom inte på något bättre än att supa mig full. Jag gick till mitt gömställe, tog fram en flaska whisky och låste försiktigt dörren. Ingen skulle få se mig dricka, minst av allt min mor.

Jag fyllde snabbt ett glas och tömde det, sedan tog jag ett till.

Efter bara en kort stund överväldigades jag av våldsamma känslor. Jag grät häftigt, badade i svett och flämtade av besvikelse och tomhet. Vad skulle jag ta mig till? Det fanns inte en enda person som jag kunde öppna mitt hjärta för!

Jag drack glas efter glas.

”Åt helvete med alla fascister, och åt helvete med alla demokrater, alla som står i vägen för min kärlek!”

Jag höll på att bli galen av längtan.

I flera timmar låg jag på sängen och lyssnade på Ohm Khaltoum, den kända egyptiska sångerskan, och hennes långa, vemodiga sånger. Gång på gång dök Shirins vackra ansikte upp framför mina ögon.

”Du är min själ”, sjöng Ohm Khaltoum med vacker och varm röst. ”Du är hela mitt liv. Mitt livsljus, mitt liv. Vem var jag innan jag såg dig, vem är jag utan dig, min älskling? Vem är jag utan dig? Gud har skapat mig bara för att lida, lida för din skull ... smälta för din skull. Mitt hjärta slår bara för dig, minns de ljusa stunderna, de vackra drömmarna. Den galna längtan svävar bortom all kontroll.”

Jag påminde om hur min kind låg mot Shirins bröst och hur jag lyssnade på hennes hjärtas slag. Jag längtade efter att få ha henne i min famn, saknade hennes närhet. Jag lyssnade på musiken och jag grät. Minnena, underbara minnen, blandade sig med mina tysta tårar. Jag hade förlorat min enda kärlek, och jag stod inte ut med tanken.

Shirin var mitt allt. Men kärleken hade försvunnit som vatten i sanden. Jag tog Shirins fotografi ur min plånbok och tänkte riva sönder det, men fingrarna fann inte kraft.

Följande morgon vaknade jag med en värkande ensamhet. Varför hände allt ont just mig? Det kändes som om livsgnistan slocknat, jag hade förlorat något som fått mig att gå vidare, att uthärda mitt eländiga liv.

Jag orkade inte tänka bakåt, jag vågade inte tänka framåt och jag kunde inte heller leva i nuet.

Jag lyssnade på nytt till Ohm Khaltoum. Och jag förstod att Gud inte skapat mig för att lida enbart för min kärlek, jag skulle också få lida för allt annat. Min tid på jorden var på väg mot sitt slut. Men hur länge hade jag kvar innan fascisterna släppte sina människovargar efter mig?

De följande veckorna grävde jag ned mig i mitt arbete och jag var på ständig resa i provinsen. Det blev också som min mor förutspådde; som ende försvarsadvokat i Halabja utsågs jag till Husseins försvarsadvokat vid rättegången i Sulaimaniya.

Åklagaren yrkade på sex månaders fängelse, som var det högsta straffet, medan jag yrkade på villkorlig frigivning. Genom hela rättegången förbannade jag mig själv varje gång såg jag hur Hussein med fingrarna stolt kammade sin tjocka mustasch. Där fanns ingen tveksamhet eller ånger.

”Jag skulle döda henne igen”, sa han med ett brett leende, ”det är för vår heder, jag gjorde bara min plikt och tvättade bort skammen från vår familj.”

Domarens svar blev att Hussein, för mordet på sin syster, dömdes till tre månaders fängelse av vilka han under häktestiden redan avtjänat två.

Nasrin blev bara sjutton år. Fotot på henne förföljde mig och gav mig en obehaglig smärta. Efter rättegången, när domen avkunnats, kände jag mig deprimerad och jag hatade mig själv. Vad för slags människa var jag egentligen? Varför har jag valt detta smutsiga yrke?

På väg mot parkeringen greps jag på nytt av ångest. Jag tänkte på Shirin och våra hemliga möten. Och jag påmindes om skamkänslan som förföljt mig sedan vi legat med varandra. Nasrin var död och begravnen, men Shirin och jag levde. Vi hade alla överskridit gränsen, den enda skillnaden var att Nasrin blivit avslöjad.

Vilken ruten människa jag är, tänkte jag, som utsatt Shirins liv för fara. Den person som jag älskar över allting annat.

Klockan hade blivit kvart över fem på eftermiddagen, jag satte mig i bilen och försökte bestämma mig för vart jag skulle ta vägen. Skulle jag besöka Lillebror eller åka hem till Halabja? Men fastän jag längtade efter att få se honom och syskonbarnen, startade jag bilen och körde mot Halabja.

Vägen mellan Sulaimaniya och Halabja var en nybyggd, asfalterad väg och resan skulle bara ta en dryg timme. Hela tiden fanns Nasrin i mitt huvud. En så ung och vacker flicka! Varför skulle hon berövas livet? Åh, Gud vad jag hatade denna grymma sida av kulturen. Åh, Gud vad jag hatade mig själv!

Strax före klockan 18 passerade jag Saida, mindre än en tredjedels väg var kvar till Halabja. Ett par kilometer utanför staden gjorde vägen en skarp sväng, där saktade jag alltid ner farten. Strax därefter gasade jag på igen, men jag hann bara köra några kilometer innan jag upptäckte en vägspärr. Det skrek i bromsarna innan jag till sist lyckades stanna bilen. Många andra bilar stod redan parkerade vid kanten av vägen. Jag slog av motorn och satt kvar i bilen.

”Kom ut!” sa en beväpnad maskerad man med bestämd röst. ”Visa din legitimation.”

Först trodde jag att det var ett rövarband, men efter en stund förstod jag att det var partisaner som inte ville bli avslöjade.

”Som du kör förvånar jag mig inte om dina dagar snart är räknade”, sa mannen och lämnade tillbaka min legitimation. ”Är du advokat Kadir ... som var den välkände studentledaren?”

Jag svarade inte och han fortsatte: ”Vad är du för en man som inte ansluter dig till oss partisaner?”

”Och vad är du för man”, svarade jag snabbt, ”som gömmer dig bakom en mask?”

Skyndsamt tog han bort masken och sa:

”Jag är inte rädd för någon, jag är lärare Abdul!”

Han knuffade till mig oväntat och hårt, och jag var nära att ramla. Men i samma ögonblick kom en annan maskerad partisan emellan och sa med sträng röst:

”Vad håller du på med, låt honom vara!” På rösten kände jag igen min barndomsvän, överste Ahmad.

Abdul satte sig ned. Långsamt och tydligt började han berätta om den väpnade kampen:

”Vi är partisaner som lever i bergen, utan sömn och tillräckligt med mat. Vi gömmer oss på dagarna och slår till på nätterna. Vi sover på marken med stenar som kuddar och madrasser av gräs. Vi lever ständigt med döden i hämlarna. Vi har varken medicin eller läkarhjälp. Det kan dröja dagar att transportera en skadad över bergen till någon by i Iran. Många klarar inte ens resan. Men en sak är viktigare än våra liv. Att inte ge upp, att kämpa vidare. Vi är världens förtryckta, men världen ser oss inte. Vi kurder slaktas som djur och ingen bryr sig om det, det är som om vi inte är människor.”

De höll oss kvar tills mörkret föll. Först mot sena kvällen lät de oss fara hem, men när jag satte mig i bilen och försökte starta motorn, blev jag hindrad av gruppledaren. Han kom tillsammans med en annan partisan.

”Stanna!” sa han.

Jag steg ur bilen och väntade medan de andra körde i väg.

”Känner du inte igen oss?” sa gruppledaren.

”Jo då, jag känner igen din röst, överste Ahmad, men inte din kamrat”.

När den andre tog bort masken blev jag förvånad.

”Vad gör du här Khabat, byggmästare Zana son?”

Jag blev glad över att se dem och kramade om dem. Ahmad, min barndomsvän, hade jag inte träffat på nästan tre år.

”Jag har saknat dig,” sa Ahmad, ”hur mår mor Amina, Lillebror, Sirwan och kusin Omar?”

”Alla mår bra. Jag har saknat dig också! Det var länge sedan.”

Jag vände mig till Khabat och sa:

”Vet du egentligen vad du ställer till med för dina föräldrar? Vet du vad fascisterna gör med din familj om de får reda på att du är en partisan?”

”Det klart att jag vet!”

”Nej, det vet du inte, men jag ska tala om det för dig; de blir deporterade till något fångläger i södra Irak! Är det värt det?”

”Kampen är värd allting, Kadir!”

”Vore det inte bättre om du avslutade din utbildning?”

”Jag har inte någon nytta av utbildning. Inte det minsta!”

Innan vi skildes, försökte Ahmad att övertala mig:

”Fascisterna låter dig inte komma undan. Anslut dig till oss eller lämna landet. Du är alltid en av oss, oavsett om du ansluter dig eller inte, så räknar vi med dig.”

”Jag har svurit på att aldrig mer blanda mig i politik och det står jag fast vid. Jag tror inte längre på beväpnad kamp, jag tror inte på dödande. Jag väljer hellre att själv dö än att medverka i dödande, du måste också förstå mig.”

”Jag förstår dig, men problemet är att du inte förstår dig själv. Är du blind, hur kan du blunda för fascisterna? Det är inte likt dig. Jag förstår inte! Varför vill du stanna kvar, varför vill du bli dödad?”

Vi skildes som vänner. Ahmad och hans grupp fortsatte upp i bergen, medan jag satte mig i bilen och körde vidare mot Halabja. Jag kände en växande oro för att någon skulle rapportera att jag syntes med en grupp partisaner. Det vimlade av angivare som kunde skära halsen av sin egen mor för en saftig belöning.

Jag kände att allting just nu gick snett i mitt liv.

I mitten av juni var hettan som värst, det var kokhett både inomhus och ute på gatan. Också nätterna var varma och jag vaknade av att hela sängen var blöt av svett. Jag reste mig upp för att byta till torra kläder. Sedan ställde jag mig framför fönstret och tände en cigarett.

Ur det totala mörkret hörde jag avlägsna skall från hemlösa hundar. Klockan i rummet vandrade sin evighetsvandring. Från mitt gömställe tog jag fram en flaska. Jag drack ett glas och sedan två.

Som så många gånger förr, tänkte jag på Shirin och mitt kärlekslösa liv. Jag kände att mitt liv svävade i fara och att mina dagar kanske var räknade, men konstig nog satt jag som förlamad och förmådde ingenting göra. Det fanns bara en väg för mig att både klara mig och vinna tillbaka min Shirin, och det var att ansluta mig till fascisterna. Men den vägen var omöjlig, hellre skrev jag på min egen dödsdom.

Sommarlovet kom, men för de flesta barn var det inte några stora skillnader. De hjälpte, på ett eller annat sätt, till med familjens ekonomi. En del blev lärlingar, andra sålde frön eller cigaretter. Många hjälpte till med jordbruket.

Kvarterets barn samlades som vanligt om kvällarna och barnens gap och skrik hördes över allt annat. Irritation och mindre skärmyts-lingar var oundvikliga när så många barn samlades i kvarterens trånga gränder.

Shama smög ut, men Thoana såg henne i tid. Hans ögon vaknade till liv. Likt en rävunge var han på sin vakt och sprang snabbt i väg. Andra barn såg honom springa och när de upptäckte Shama förstod de att någon måste ha gjort sig skyldig till något dumt. Det hade inte någon betydelse om den skyldige var Thoana eller någon annan. De flesta hade fått smaka på Shamas hårda örffilar och öronvridningar.

”Varför springer du, din oäkting?” skrek hon, så högt hon kunde. ”Vänta! Du ska skynda dig till Mamm Shek och köpa två liter matolja, jag har bråttom, maten står på spisen.”

”Okej”, svarade Thoana och flinade, ”men bara om du kastar pengarna åt mig.”

”Min fine lille man, varför ska jag kasta? Har du inga ben att hämta dem med?”

”Vet inte,” han ryckte på axlarna, ”jag måste vara på den säkra sidan. Du slår mig alltid. Svär vid ShekRash* tre gånger, att du inte slår mig, annars tror jag inte på dig.”

Shama tvekade och Thoana stegade i väg.

”Stanna!” ropade hon så högt att hon darrade i hela kroppen. ”Stoppa honom, Dilan! Jag ska ge dig en omgång som du aldrig glömmer.”

Hela vägen hem mumlade och svor hon.

En kort stund senare kom Thoana tillbaka. Han såg arg ut. Det var inte så svårt att peka ut den som skvallrat på honom. Han gick närmare Dilan, som alltid hade på sig smutsiga kläder och trasiga skor. Thoana stannade till tätt intill honom och knuffade omkull honom. Sedan kastade han sig över honom medan de andra barnen applåderade och jublade:

”På honom, bravo Thoana, slå mer!” skrek de.

I samma ögonblick kom Shama ut, hon smög som en tiger. Den här gången kom inte Thoana undan, hon tog fast honom, vred häftigt öronen på honom och gav honom några kraftiga örffilar.

”Hur många gånger har jag sagt att du inte ska använda slangbella, men du tycks ha hål i öronen.” Hon drog med honom in och slängde igen dörren efter sig.

Så fort jag backat ut bilen från garaget samlade kvarterets barn runt den.

”Farbror Kadir,” sa Dilan med lysande ögon, ”vilken fin bil du har! Får jag åka med en sväng, jag har aldrig åkt i din bil? Jag lovar att putsa den hela mitt liv och tvätta den också.”

Thoana, som åter kommit ut, knuffade sig fram och skrek:

”Kadir är som min farbror, inte din. Min farbror, begriper du det, jag ska åka med, inte du.”

”Vad har hänt, Thoana?” undrade jag, när jag såg alla blåmärken i hans ansikte. ”Vad har hänt?”

”Min mor, du vet hon är inte klok!”

”Och vad hade du gjort, lilla vän?”

”Mor säger att jag krossade en gatlykta, fast det var inte jag, jag vet inte vem som gjorde det, jag svär på Koranen.”

”Du behöver inte svära på Koranen.”

Dilan, som varit tyst en stund, frågade igen:

”Farbror Kadir, får jag bara åka en gång, snälla får jag det?”

”Nej, jag ska åka med”, skrek Thoana och kastade sig på Dilan. Dilan var starkare och större, men sådant hindrade inte Thoana när han blev arg.

”Sluta era busungar”, varnade jag dem och gick emellan, ”om ni inte slutar bråka genast kommer ingen av er få åka med mig, förstår ni det.”

De blev tysta, men kastade ilska och missnöjda blickar på varandra.

”Thoana, Thoana!”

Det var min mor som ropade inifrån huset. Thoana skyndade genast in till henne.

”Vad vill mor Amina?”

”Gå till Osman och köp två kilo kött, här är pengarna. Glöm inte att säga att jag har skickat dig, jag vill ha det bästa. Kött, inte ben, förstår du vad jag menar, inte som förra gången.”

”Ja, mor Amina, jag förstår”, sa han glatt.

Han sprang ut, men Amina ropade: ”Stanna!” Hon slängde 20 filer till honom och sa: ”Köp något godis åt dig själv också.”

”Vad ville mor?” frågade jag honom.

”Jag ska handla åt henne, och jag ska passa på att hämta några köttben från slaktaren också. Snart får den prickiga hunden valpar. Hon behöver mycket mat, hon har säkert många valpar i magen, sex kanske fler.

Jag klappade Thoana på huvudet och sa:

”Sätt er i bilen, pojkar.”

”Jag ska sitta fram”, sa Thoana.

”Nej jag ska sitta fram”, sa Dilan.

”Vad är det för skillnad om du sitter fram eller bak?” undrade jag.

”Om jag sitter fram kommer jag först fram”, sa Thoana, ”det är det som är skillnaden.”

”Okej”, sa jag, ”ni ska sitta bak både två.”

Jag satte mig i bilen och vred backspegeln så jag kunde se mig själv. Jag strök mig över håret, rättade till spegeln, vevade ner rutan och körde sedan sakta den trånga gatan fram. Andra avundsjuka barn sprang en lång bit efter bilen medan Thoana och Dilan satt som belåtna prinsar. Efter en liten tur lämnade jag av dem hos slaktaren och körde vidare mot mitt kontor.

Klockan hade blivit två på eftermiddagen när jag körde hem. Få människor syntes på gatan, det starka solskenet jagade bort dem, man kunde nästan tro att det rådde undantagstillstånd. Nästan alla affärer var stängda mellan klockan tolv och sexton på eftermiddagen.

Efter maten låg jag framför luftkonditioneringen och försökte sova min eftermiddagssömn, men jag vände och vred på mig hela tiden. När jag hörde ljudet av fordon som körde genom kvarteret, reste jag mig omedelbart upp och ställde mig vid fönstret.

Två militärbilar stannade framför vårt hus. Arabiska säkerhetsmän klev ur dem. Jag blev vettskrämd.

Jag väntade på att de skulle komma in till oss, men istället hördes bankningar från byggmästaren Zanas hus. Det var alltså inte mig de letade efter.

”Öppna era terrorister!” skrek de. ”Var är förrädaren Khabat. Var är er oäkta son? Han är terrorist, era satans svin!”

Och rösterna fortsatte:

”Vi dödar er alla, ni har inte rätt att leva i vårt land. Jävla förrädare! Ni ska inte andas luften i vårt land!”

”Får vi ta med oss någonting?” hördes Sannas vädjade röst.

”Nej, din hynda, ni ska inte till någon fest. Ni ska till ett fångläger i söder. Där blir ni kvar tills vi dödar förrädaren Khabat, eller tills dess han lämnar ut sig. Det blir en läxa för alla som förråder sitt land.”

Det tog bara tio minuter innan Zana och Sanna kom ut tillsammans med barnen Rezan, Arian, Daro och Hanna. De klev in i en av militärbilarna. Som en darrande hund stod jag kvar vid fönstret tills de försvann ur synfältet.

9

Ett per veckor senare slog hettan rekord. Fastän klockan var tio på kvällen, var det olidligt varmt och kvavt. Folk vågade inte heller längre, som förr om somrarna, sova på de platta taken där nätterna var svala. Istället sov de inomhus.

Halabja hade sakta med säkert förvandlats till en krigsskådeplats. I varje kvarter stod en vaktpost. Alla hade travat sandsäckar utanför sina hus och täckt för sina fönster och dörrar. Olyckorna föll som skyregn över människorna. Det hade ingen betydelse om man var vän eller fiende, om man var skyldig eller oskyldig. Vid varje bombexplosion förlorade någon något, i värsta fall det egna livet!

Partisanerna växte i antal. Efter en ny orolig period hade de påbörjat sin frammarsch. Varje dag anslöt sig alltfler till dem. Nu kom de i små grupper och slog till på nätterna när man minst anade det. Ibland smög de sig in i staden där de letade efter misstänkta fascistanhängare och angivare.

Fascisterna i sin tur bildade en grupp partisanjägare. Den bestod av beväpnade kurder som också de växte i antal. De gillrade fällor för partisaner och de var hänsynslösa mot partisananhängare. Varje gång de fångade eller dödade en partisan fick de en rejäl belöning.

Mitt i natten var en liten grupp partisaner på väg mot Halabja. Fascisterna hade lagt sig i bakhåll och de gick rakt in i deras fälla. En häftig skottlösning utbröt och den varade länge. Fascisterna väntade på sina platser. Som spindlar i sina nät väntade de på morgonen.

Vid gryningen upptäckte de nattens skörd. De trodde knappt sina ögon när de såg så många av fiendens kroppar. De kröp försiktigt fram, bit efter bit närmade de sig sina byten. Men det fanns inget motstånd kvar, inte ett tecken på att någon överlevt.

”Här är förrädaren Abdul”, ropade en av fascisterna.

När han slog mot kroppen med gevärskolven, mumlade Abdul något otydlig.

”Han lever, han rör sig! Men nu ska jag skicka honom till döden!”

Men i samma ögonblick, som han avlossade skottet, knuffade ledaren undan vapnet så att kulan träffade marken istället för att genomborra Abdul.

”Vad håller du på med?” skrek ledaren med skarp röst. ”Vi behöver honom! Han är guld värd, hur ska vi få reda på andra terrorister och deras anhängare om du dödar honom?! Som levande är han mer värd än alla de andra döda, fattar du vad jag menar?”

Han småskrattade, tände en cigarett och drog några djupa bloss.

”Och dessutom ska han inte dö så lätt, först ska han se helvetet med sina egna ögon.”

Ledaren hade en gång i tiden själv varit en känd partisan. När hans kusin blivit mördad i en intern uppgörelse, lovade han att hämnas. Sedan dess hade han hållit sitt löfte och hade mer än hundra partisaners liv på sitt samvete.

Följande morgon spreds nyheten om de döda partisaner. Det blev ett hett, men också tyst, samtalsämne bland Halabjaborna. De stod gruppvis och diskuterade lågmält det som inträffat under natten. Många sörjde de som blivit fascisternas offer. Och alla var överens om att en angivare måste varit inblandad, hur skulle de annars ha hamnat i en fälla? Men eftersom det fanns många möjliga angivare att välja på var det svårt att peka ut den skyldige. Kanske fanns han i överste Ahmads egna led?

Resten av dagen satt jag på min stol på gården. Emellanåt hörde jag Shama och de andra kvinnorna tala om Abdul. Hans öde väckte medkänsla. Abdul var skottskadad och i fascisternas händer. Ingen kunde stå ut med fascisternas tortyr. Vilka skulle han nu ange? Frågan ekade i mitt huvud.

Två dagar senare var jag på väg hem efter jobbet, det var en sen eftermiddag. Utan att jag riktigt visste varför, gick jag inte direkt hem utan svängde av mot kusin Omars hus. Där blev jag stoppad av Thoana.

”Skynda dig”, sa han andfådd, ”göm dig någonstans. De har kommit för att gripa dig, de är hemma hos dig nu. Alla lådor och skåp har öppnats, böcker och saker ligger utsprida över hela huset, de kommer att ta dig. Göm dig hos oss. Snälla, fort!”

Jag skyndade mig till Shamas hus, men jag tappade inte fattningen. Jag hade ju länge väntat att de skulle komma.

Shama visade en sida som jag tidigare inte sett. Hon var modig, tröstade mig, och sade flera gånger:

”Jag offerar hellre mitt liv än att jag låter de där hedningarna ta dig, förstår du det? När det blir mörkt ska jag hämta kusin Omar, var inte orolig, här är du säker, ingen kommer att leta efter dig här.”

Från den stunden tog jag varje steg på minerad mark. Jag försökte samla mig, hitta ett sätt att behålla mitt lugn. Jag sökte efter en ljusning, någon osynlig kraft från mitt inre. Och någonstans inom mig kunde jag känna en lättnad över att de kommit för att hämta mig. Nu visste jag åtminstone vad jag hade att vänta.

Hela mitt liv hade jag varit en jagad skugga, alltid på flykt, både från andra och från mig själv. Men Gud hade skapat mig envis, en envishet som ibland varit en nackdel men som också ofta varit min räddning. Plötsligt fick mitt liv nytt värde och jag ville överleva.

Nu måste jag agera. Jag försökte granska min situation ur nya vinklar utan att låta tankarna rusa i väg. Men det kändes nästan omöjligt att hitta en väg ut. Skulle jag gömma mig, ge mig av till bergen eller överlämna mig till fascisterna? Det var de alternativ som snurrade i mitt huvud. Om jag överlämnade mig innebar det att jag serverade dem mitt huvud på ett fat. Att ge mig av upp till partisanerna i bergen var också uteslutet. Fascisterna skulle bara ge sig på min mor.

Då återstod det tredje alternativet; att gömma sig. Men för att gömma mig, måste jag fly. Fly ur spindelhonans nät, fly bort mot ett avlägset hopp.

Jag var bara tjugosex år och livet hade dömt mig utan att väcka åtal. Och jag kunde inte bara sitta där och vänta på att domen skulle verkställas.

Tystnaden varade länge hos Shama och det var något som var ovanligt. Thoana och systrarna satt lugnt omkring mig, och det förekom inga skrik eller konflikter som alltid annars.

På kvällen kom kusin Omar tillsammans med mor. Hon kramade mig hårt och länge, och jag såg spår av tårar i hennes bedrövade ansikte. Hon började omedelbart tala:

”Snälla du min son, försvinn, ge dig av till bergen, gör vad som helst men stanna inte här, jag klarar inte att de griper dig igen! Ge dig i väg, snälla ...”

Ännu en gång övervägdes min situation. Vi diskuterade det länge och gick igenom olika alternativ. Så småningom kom vi överens att den bästa lösningen var att jag gömde mig och höll mig undan tills jag kanske en dag skulle få amnesti.

Några timmar senare tog jag avsked. Det blev känslösamt, jag skulle ju kanske aldrig få se dem igen.

Jag gick mot bilen med en tung klump inom mig. I mitt inre rådde både förvirring och panik och jag förmådde knappt att röra mig. Huvudet sjönk ned mot bröstet. Jag orkade inte se mina gråtande anhöriga.

Mor kramade mig hårt. Hon var alldeles tyst, nästan som ett livlöst ting. Orden hade torkat på hennes läppar, men de tysta tårarna sa mer än tusen ord. Innan bildörren stängdes hörde jag orden: ”Gud vare med dig, min son.”

En stund senare gasade Omar på mot Sulaimaniya.

Jag satt stilla medan motorn malde entonigt. Jag var på väg från Halabja men hade inte den blekaste aning om var jag skulle gömma mig. Jag var jagad och det fanns ingen återvändo ...

Vi hade precis lämnat staden då det hördes en häftig skottväxling, men då var vi redan i säkerhet.

En timme senare kom vi fram till Sulaimaniya där vi sov över hos en avlägsen släkting. Dagen efter skjutsade Omar mig till busstationen, där vi tog avsked av varandra.

”Vi kommer inte att ses på länge,” sa han och han lät mycket ledsen.

”Jag kommer aldrig glömma att du riskerat livet för mig”, sa jag och kramade honom. ”Jag kommer aldrig att glömma det.”

Jag satte mig på bussen. Tankarna gnistrade som eldar i min hjärna. Åtskilliga gånger tänkte jag på vem eller vilka som angivit mig, jag misstänkte ingen och samtidigt alla. Och fascisterna skulle aldrig låta mig komma undan. Jag visste att det var så och jag väntade otåligt på att chauffören skulle börja köra.

Mitt första steg var att försöka ta mig till Bagdad. Vad som skulle bli mitt nästa varken visste jag eller brydde jag mig särskilt mycket om. Men rädslan kröp i min kropp och den hade kommit för att stanna.

Fascisterna hade lyckats förvandla Irak till en kontrollerad polisstat, de hade byggt upp välorganiserade milisgrupper och kontrollstationer fanns utanför varje by, varje samhälle, varje stadsgräns.

Det var först nu som jag på allvar började inse vad som väntade mig. Det som sved mest var att man jagade mig fastän jag var oskyldig. Jag blandade mig ju inte in i politiken och jag hade inte någon kontakt med partisanerna.

När bussen saktade ner farten och stannade vid en kontroll blev jag rädd och började svettades.

Det tycktes vimla av kontrollstationer på vägen till Bagdad. Varje gång vi stannade och det steg in milis i bussen blev jag lika skrämmd. Jag gjorde mitt yttersta för att behålla mitt lugn. Men jag märkte hur hjärtat slog hårdare och jag svettades alltmer.

Varje gång det hände, viskade en röst inom mig:

”Nu griper de mig.”

Bussen stannade för en rast i Khalis, halvvägs till Bagdad. Jag klev av och gick mot en restaurang. Allt omkring mig väckte min misstänksamhet. Tänk om en angivare kände igen mig! Hur skulle jag klara de återstående två timmarna på resan?

Klockan var tre på eftermiddagen, junivärmen steg, den var nästan olidlig. Inne i restaurangen var det ännu varmare än ute. Jag satte mig vid ett ledigt bord och några av mina medresenärer slog sig ned vid samma bord. Jag beställde *Tapsi** med kyckling och ris, men jag rörde knappt maten, ändå hade jag inte ätit någon frukost. Jag kände de andras blickar, men förmådde inte att äta.

När bussen fortsatte försökte jag sova, men utan reslutat. Det snurrade tankar och bilder i mitt huvud.

Jag mindes överste Ahmads röst. Jag såg Shirin framför mig. Jag tänkte på mor, på mitt kvarter.

Lova mig att du inte bli gripen.

Försvinn från det här landet, jag ber dig, försvinn bara.

Låt mig gå min väg, respektera mitt beslut.

Fly till bergen?

Hur kan du blunda för fascisterna? Det är inte likt dig. Jag förstår inte! Varför vill du stanna kvar, varför vill du bli dödad?

Jag visste inte vad som väntade. Men jag fruktade det som skulle komma.

Hettan i Bagdad var ännu värre, det var minst sju grader varmare än i Halabja. Solen stekte och jag svettades tills jag inte hade något svett kvar. Jag vinkade till mig en taxi.

Hos morbror Alans familj fick jag som vanligt ett varmt bemötande. Jag kände mig rörd och var på gränsen att brista i gråt, där jag satt i vardagsrummets skinnsoffa.

När jag lyfte upp huvudet såg jag på väggen en stor tavla av Saddam Hussein i glimmande guldrum. Ljuset från gatan lyste på den. Jag stirrade med stora ögon och gapande mun, skrämmd av hans skarpa blick. Vid åsynen av den livlösa tavlan, mådde jag för ett ögonblick illa och ville nästan kräkas. Jag reste mig upp och bytte plats.

”Nå”, sa morbror Alan, och såg på mig, ”dåliga nyheter, det är lätt att lista ut.”

”Goda nyheter är utrotade!”, svarade jag spontant.

”De goda nyheterna är i alla fall utrotade i Irak”, sa Alan med ledsen röst. Han sträckte sig fram och bjöd mig en cigarett.

”Vet ni vad som har hänt?” frågade jag.

”Jadå”, nickade Alan, ”din mor har ringt. Jag kan inte säga hur förtvivlad jag är, jag finner inga ord”.

Alan grep mjukt om min hand, sedan fortsatte han:

”Jag kan så väl förstå din hopplösa situation, den är inte lätt att ta sig ur. Den här gången menar de allvar. Lämna landet, ingenting håller dig fast här!”

Merem serverade te och satte sig sedan bredvid Alan. Hon var ovanligt tyst.

”Om vi granskar din situation”, fortsatte Alan faderligt, ”är det solklart ... att lämna landet är den bästa lösningen, annars bringar du bara olycka över dig själv och hela din familj.”

”Men morbror Alan, jag har inte gjort någon ont”, invände jag. ”Jag har inte blandat in mig i något. Mitt enda brott att jag avskyr dödande och blodbad. Ska jag ändå tvingas lämna landet?”

”Tänk med huvudet, inte med hjärtat, min son”, sa Alan. ”Jag vet att du är oskyldig, du behöver inte övertala mig. Avgörande är inte vad jag eller du *vet* om dig, utan vad fascisterna *tror* om dig. Du har en gång varit deras fiende och du förblir deras fiende så länge du lever. De förlåter dig aldrig. Vi måste hitta ett sätt att smugla ut dig ur landet, det är den enda möjligheten för dig att klara dig.”

”Men morbror ...”

”Inga men, lyssna på mig. Om fascisterna vill rensa ut sina motståndare, så gör de det. Och nu har de bestämt sig. Försök att förstå. Om de får tag på dig så kommer du sluta som din far.”

”Men om jag lämnar allt, tar farväl av alla, min mor, mina släktingar, mina vänner ... Jag kan inte uthärda att leva omgiven av främlingar, i ett främmande land, jag kommer att dö av hemlängtan.”

”Du ska inte leva i ett främmande land hela ditt liv”, tröstade han mig. ”Ett, kanske högst två år.”

Alan vände sig till Merem och bad henne hämta mer te. Sedan fortsatte han:

”Vad vet du om utlandet, du har ju aldrig varit där?”

”En gång såg jag en dokumentärfilm om hur afrikaner behandlades i Västtyskland, det var förskräckliga scener. Här dör man snabbt och enkelt, där dog de sakta och utdraget.”

”I filmer kan man måla som man vill, syftet var kanske propaganda. Nu ska du lyssna på mig innan det är försent!”

”Vart jag än går för jag olycka med mig”, sa jag, ”också för dig och din familj.”

”Ingenting bli bättre av att du anklagar dig själv. Nu har vi inte någon tid att slösa på struntprat”, sa Alan med skarp röst och dunkade näven i bordet, ”det hjälper inte att tycka synd om sig själv. Nu måste vi blicka framåt, hitta en väg ut, en lösning. Det handlar om ditt liv.”

”Lyssna”, fortsatte han sedan, ”lyssna noga på mig. Jag har alltid älskat dig som om du vore min son, jag har alltid varit stolt över dig. Om du gör som jag säger kanske vi har en bra möjlighet.”

Jag suckade uppgivet:

”Att lämna mitt land känns värre än döden, på vägen hit övervägde jag om jag skulle överlämna mig till fascisterna. Men i sista stund hade jag inte tillräckligt mod. Jag föreställde mig det som väntade. Jag klarar inte tortyr en gång till. Jag rycker till varje gång jag hör ordet.”

”Hör du, Kadir”, sa Alan och han såg sträng ut, ”du behöver inte bestämma dig omedelbart. Just nu är det viktigast att vi hittar en plats där du kan gömma dig. Jag äger ett hus i Wazeria, det använder vi

ofta som förråd. Bättre plats vet jag inte. Där ska du vara tills vi kanske en dag smugglar dig ut ur landet. Med litet tur klarar du dig undan.”

Han lutade sig fram över bordet och sa:

”Det finns alltid en lösning, en utväg, det måste det också finnas nu. Jag ska använda alla mina kontakter, var inte orolig min son!”